

УДК 811.111: 82 – 9 (045)

А.О. Раті

АНГЛОМОВНА ЛІТЕРАТУРА ЖАХІВ: ЕВОЛЮЦІЯ ЖАНРУ

В контексті сучасного глобалізованого суспільства, переосмислення морально-естетичних життєвих принципів та цінностей, зростає інтерес до всього «нестандартного», «дивного», «завуальованого», «хімерного» та «жахливого». Література жахів нині користується великою популярністю серед читачів, проте, не зважаючи на пильну увагу до неї, у літературознавстві та лінгвістиці цей жанр є маловивченим та потребує подальших наукових розвідок. *Мета* цієї статті – спроба окреслити еволюцію жанру літератури жахів у англійській літературі. *Актуальність* статті обумовлена значною увагою до літератури жахів, як до жанру у зв'язку з його широкомасштабною популярністю та обмеженою кількістю досліджень з цієї проблеми.

На розгляді питань пов'язаних із літературою жахів зосереджують увагу переважно зарубіжні дослідники, як Д.Д. Джонсон С.Т. Джоши, М. Касл, М. Класен, Н. Керол, Г.Ф. Лавкрафт, Д. Стрінаті, Т. Тодоров Д. Цілман та ін., та невелика кількість вітчизняних науковців, як О.Е. Артемьєва, Е.В. Жаринов, Т.М. Тимошенко та ін.. Але, необхідно зазначити, що в основному їх увагу сфокусовано на сучасному етапі розвитку жанру літератури жахів, на питаннях попиту та пропозиції *ноггок* на теренах сучасного літературного світу. Еволюція жанру літератури жахів, як такого, потребує детального дослідження.

За словами багатьох критиків, сучасний жанр англо-американської белетристики *ноггок*, або роман «жахів» черпає своє історико-літературне коріння ще з англійського преромантизму, а його прообразом являється готичний роман кінця 18 століття. Готичний роман зародився в період англійського преромантизму, який в той час займав прикордонну позицію між епохами Просвітництва та Романтизму. Д.П. Варма зазначав: «Готичний роман черпає натхнення в місцях бурного перетину багатьох потоків» [1, с. 3], тим самим підкреслюючи, що класична модель готики була відкинута аби звільнити простір для більш серйозних та важливих питань.

Гострою проблемою в дебатах двох літературних епох була проблема відсутності впливу людини на навколишній світ, невизнання реальної картини світу та сприйняття світу як абсурду з відсутністю будь-яких законів. Агностицизм, що зародився в результаті абсолютного несприйняття людиною того середовища, в якому вона знаходилася і дав поштовх до появи ноток містики у доробках письменників. «Готичний роман займає помітний період в історії роману, і не може розцінюватися

як мимолітній абсурд, адже він віддзеркалив свідомість людей», визнає Дж. Найт [2, с. 85].

Містика, що простежувалася у літературі жахів була результатом постійного конфлікту людини-егоїста з навколишнім світом та потребувала динаміки та темпу задля стрімкого розвитку. Головною метою літератури жанру *horror* було розважити реципієнтів, що ми можемо споглядати і сьогодні, беручи до уваги її популярність на книжковому ринку. Характерна риса розважальності і дає нам змогу порівнювати та подекуди ототожнювати готику та *horror*.

Таємне та жахливе завжди користувалися популярністю серед аудиторії, адже це якраз те, що живе за завісою, а «заборонений плід завжди солодкий». Семіотик і письменник У. Еко зазначав, що глибоким підґрунтям таємного є релігійні уподобання та релігійна свідомість, дослідник намагався удосконалити та осучаснити інтерес до всього незнайомого та таємного. Прагнення особистості поринути у вир ілюзій і фантазій є єдиним способом звільнити себе від повсякденної рутини та реалій життя зі своїми законами, правилами та об'єктивною реальністю [3, с. 56].

Література жахів за своєю природою є алегоричною і символічною, тому що дає нам можливість пізнати те, чого ми і самі боїмось, дає нам шанс відчутти ті емоції, які нам, кожному окремо, є необхідними, а суспільству – зайвими. Як зазначає Г.Ф. Лавкрафт: «найстарішою та найсильнішою емоцією людства є страх, а найстарішим та найсильнішим різновидом страху є страх невідомого» [4, с. 25]. Сутність страху полягає в тому, що інтуїція на рівні інстинктів може розкрити те, що матеріалістичне суспільство заперечує. *Horror* є одним із парадоксальних жанрів, адже він приваблює тими елементами та емоціями, які в повсякденному житті є відштовхуючими та огидними.

Н. Керолу своїй праці “*The Philosophy of Horror*” розділяє емоції викликані жанром літератури жахів на фізичні та когнітивні. [5, с. 25]. Емоційний стан людини ідентифікують когнітивні елементи, адже емоції включають в себе не лише фізичні хвилювання, але і вірування, думки, стереотипи. Когнітивна теорія емоцій тлумачить емоційний стан, як фізичне хвилювання, що було спричинене певною когнітивною ситуацією, а саме нашими думками, віруваннями та уподобаннями [5, с. 26 – 27].

Страх, як емоція ініціював розвиток релігії. Саме страх невідомих та містичних явищ, яким людство не могло дати пояснення, вирішував їх долю, а кожному такого роду явищу, люди приписували образ, який асоціювався з надприродними можливостями та непереборною силою. Враховуючи те, що людській уяві немає меж, почала з'являтися незліченна кількість архетипів, на кшталт богів, демонів, духів, привидів, монстрів та ін., які і зараз користуються великою популярністю серед жанрів «фантастичного трикутника»: фентезі, наукової фантастики та літератури жахів.

Не ставлячи за мету давати визначення жанру літератури жахів, ми лише констатуємо наявні визначення жанру науковцями, чиє перо дотичне нашому дослідженню.

Дефініції жанру *horror* відрізняються. Багато авторів намагалися створити визначення, яке б повністю відрізняло та виокремлювало *horror* від схожих жанрів наукової фантастики та трилеру. Однак, справа виявилася непростою, адже базові характеристики, які наявні одному жанру, є поміченими і в іншому. Схарактеризувати літературу жахів, як жанр, що викликає напруження у реципієнтів є недостатньо точним, через те, що детективи та кримінальне чтиво є тригерами “саспенсу” з таким самим успіхом. Літературу жахів, як жанр, важко визначити одноставною дефініцією, тому найбільш точним визначенням, буде визначення через усі його категорії та піджанри.

Т.Тодоров вирізняє три форми літератури жахів, як жанру: надприродне, чудесне, фантастичне. Перша категорія – надприродне, у своєму арсеналі налічує елементи надприродного в розв’язці твору, події, що вважаються нереальними, неможливими та ірраціональними, або ті, що є шокуючими, непередбачуваними, унікальними, незвичайними, а читачі, в свою чергу отримують можливість розкрити їх по-своєму. Друга категорія – чудесне є подібною до першої своїми ключовими неприйнятними та незрозумілими явищами, однак в чудесному, надприродні явища присутні впродовж всього твору. Аби зрозуміти ці явища, ми маємо прийняти «нові закони природи», крізь призму вампірів, демонів, вовкулаків та ін. Третьою, останньою, категорією виступає фантастична література жахів, яка не дає нам чіткого пояснення ірраціонального, натомість пропонує декілька альтернатив читачу [6, с. 32].

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні жанрово-композиційних, стильових особливостей літератури а жахів, а також у спробі аналізу перекладацьких трансформацій застосованих в перекладах літератури з досліджуваного жанру.

Література

1. **Varma D.P.** The Gothic Flame: being a history of the Gothic novel in England, its origins, efflorescence, disintegration and residuary influences / D.P. Varma. – L.: Scarecrow Press, 1966. – 264 p.
2. **Knight G.G.** The Novel in English / G.G. Knight. – N.Y. – 1931. – 190 p.
3. **Eco U.** Semiotics and the philosophy of language / U. Eco. – Bloomington.: Indiana University Press, 1984. – 188 p.
4. **Lovecraft H.P.** The Annotated Supernatural Horror in Literature / H.P. Lovecraft. – N.Y.: Hippocampus Press, 2000. – 228 p.
5. **Carroll N.** The Philosophy of Horror / N. Carroll. – N.Y. & L.: Routledge, 1990. – 256 p.
6. **Todorov T.** The Fantastic: A Structural approach to a literary concept / T. Todorov. – N.Y.: Cornell University, 1975. – 190 p.

Раті А.О. Англomовна література жахів: еволюція жанру.

У статті аналізується еволюція жанру англomовної літератури жахів, окреслюється базовий діахронічний аспект та зазначаються основні характерні ознаки та принципи функціонування жанру horror. Автор пропонує визначати жанр літератури жахів через його категорії та піджанри, наголошуючи на безпосередній подібності жанру horror з іншими літературними жанрами.

Ключові слова: жанр, піджанр, література жахів, готичний роман, містика, емоції.

Рати А.А. Англоязычная литература ужасов: эволюция жанра.

В статье анализируется эволюция жанра англоязычной литературы ужасов, очерчивается базовый диахронный аспект и обозначаются основные характерные признаки и принципы функционирования жанра horror. Автор предлагает определять жанр литературы ужасов через его категории и поджанры, акцентируя внимание на непосредственное сходство жанра horror с другими литературными жанрами.

Ключевые слова: жанр, поджанр, литература ужасов, готический роман, мистика, эмоции.

Rati A.O. English horror fiction: evolution of the genre.

The article analyses the evolution of horror fiction genre, underlines the basic diachronic aspect and emphasizes the main typical features and principles of horror genre functioning, discusses the correlation between gothic and horror literature and touches upon the role of mystics in the process of creating horror fiction. The article also deals with the question of horror fiction popularity on the book market and points out the main reasons of its wide-spread in modern world. Moreover, the article dwells upon the physical and cognitive emotions, that are evoked in readers by horror fiction and studies the roots of their appearance in the recipients' minds, also it says about one of the most common emotion evoked by horror fiction, about fear and analyses the role of fear in the process of faith and religion birth and finds out the roots of archetypal characters. The article introduces the genre, outlines the development process in the realm of literature, and characterizes the motives of reader's seeking in the studied genre. The author identifies the horror genre as a paradox one, because of the emotions it attracts with and mentions that the definitions of horror differ, so it is proposed to define the horror genre through its categories and subgenres and sees the perspective of investigation in studying the translation problems of the discussed genre.

Key words: genre, subgenre, horror fiction, gothic novel, mystics, physical emotions, cognitive emotions, religion, fear, supernatural.